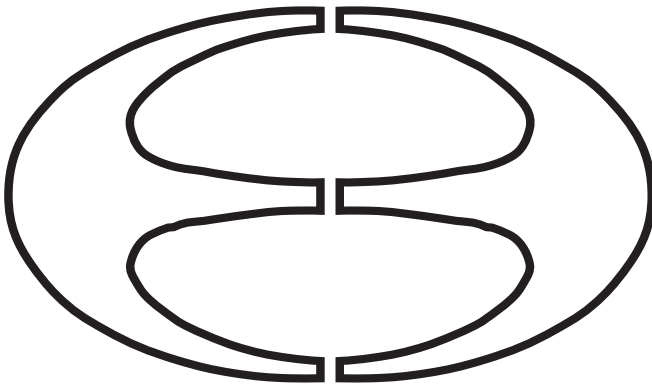

ISSN 0165-2524

*AL UNU LINGVO
POR EŬROPO?
LA ESTONTECO DE
LA EŬROPA BABELO*

Esperanto-Dokumento 27 E

Rotterdam 1991

Esperanto-dokumentoj priskribas la laboron, organizon, kulturon kaj historion de la Esperanto-movado. Ili aperas unuavice en Esperanto kaj en la angla kaj francaj lingvoj; laŭ la eblecoj aperos similaj serioj ankaŭ en aliaj lingvoj. La enhavo de la diversaj serioj ne estas identa. Ĉi tiu serio anstataŭas tiujn dokumentojn antaŭe eldonitajn de la Centro de Esploro kaj Dokumentado pri la Monda Lingvo-Problemo (CED), kiuj pritraktis la Esperanto-movadon.

Reprodukto, ekstrakto aŭ traduko estas permesita, kondiĉe ke la fonto estu indikita.

La dokumentoj estas aboneblaj ĉe iuj landaj kotizperantoj de UEA aŭ rekte ĉe la eldonejo: Universala Esperanto-Asocio, Nieuwe Binnenweg 176, 3015 BJ Rotterdam, Nederlando. Abono validas ne por difinita periodo sed por fiksita nombro de dokumentoj. La abonprezo de 27,50 guldenoj ampleksas 10 dokumentojn en unu serio (Esperanta, franca aŭ angla). La prezo de unuopa dokumento estas 3,- guldenoj, sed ĉe la Libroservo de UEA validas minimumaj sendokostoj de 5,- guldenoj, tiel ke estas konsilinde kombini kun aliaj mendoj. Ekzistas specialaj prezoj por kvantoj:

Ekz. de unu dokumento	Neta guldena prezo: po
3- 99	2,00
100-199	1,75
200-299	1,50
300-399	1,25
400-500	1,00

Al tiuj prezoj aldoniĝas 20% por la sendokostoj kaj, por nederlandaj mendantoj, 4% pro la enlanda imposto.

AL UNU LINGVO POR EŬROPO? LA ESTONTECO DE LA EŬROPA BABELO

Mark Fettes

“Mi konkludas, ke la problemo de lingvo por internacia komunikado nun prezentiĝas kiel la konflikto inter planita lingvo, Esperanto, pri kiu oni scias ke ĝi funkcias kontentige por siaj uzantoj, kaj hegemonia nacia lingvo, kiu, kiel ni ĉiuj scias, estas hodiaŭ la angla.”

André Martinet (1989)

Eventuale kelkaj legantoj de ĉi tiu eseo, renkontinte la supran opinion, jam mienas surprizite aŭ skeptike. Koncepte egalrangigi Esperanton – ligitan mense por multaj homoj kun nebula kaj fundamente malsukcesa utopio – kun la leviatano de la monda angla, ŝajnas porti la debaton ekster sencohavajn limojn. Kaj tio, efektive, estis la akceptita starpunkto de la ĉefaj fluoj en la eŭropa lingvodiskurso dum la pasinta jarcento. Ĉi-eseo mi provos montri, kial tio okazis, kiel la koncernaj faktoroj eventuale ŝanĝiĝas, kaj ke Martinet efektive identigis du polusojn de tre fruktodona debato pri dualingva komunikado. Kvankam, esprimante la supran opinion, Martinet kredeble pensis pli monde ol eŭrope, la ĉefa demando restas esence sama: Kian rolon havas la raciismo en la homaj aferoj, kaj specife, kian rilaton al la politikaj, kulturaj kaj psikaj aspektoj de la lingvo? Jen vastaj temoj, kaj ni ĉi tie limigos nin al skizo de la batalkampo inter la Esperanta Davido kaj la angla Goliato. Espereble ni kolektos kelkajn utilajn fragmentojn, falintajn de la misiloj ĵetitaj super niaj kapiroj.

Por komenci, povus esti utile memori al ni la efektivecon de la eŭropa lingvoproblemo. Same kiel multaj heredaĵoj el la prahistorio, la eŭropa Babelo ofte eskapas kritikan atenton: ni malofte haltas por interkonfrontigi papagajn asertojn pri la kontinueco de la eŭropa penso kun surlokaj realaĵoj. Laŭ la reganta mito, jam de jarcentoj la intelekta interŝanĝo por laborantoj en la ĉeffluo okazadas senprobleme; sed kiu povas diri, kiajn latentajn interkonektojn, kiajn ekbrulojn de samideeco disigis la eŭropa lingva malordo? Ne temas plu hodiaŭ pri problemoj nur por eta, plurlingva elito. Pli da homoj ol iam antaŭe,

dank' al la disvolviĝo de scienca kaj kultura kunlaboro, de komerco kaj vojaĝado, venas vole-nevole en kontakton sen la povo interparoli. Lastatempa publika enketo konkludis, ke “la vere ĝusta kompreno de la anĝla lingvo [en okcidenta Eŭropo] . . . rimarkinde malsuperas niajn plej pesimismajn atendojn”, estante limigita al ĉ. 6% de la loĝantaro (Van de Sandt 1989); aliaj lingvoj supozeble malsuperas tion, kaj la ciferoj por aktiva lingvoregado estus ankoraŭ pli malaltaj. Kion signifas paroloj pri unuiĝanta Eŭropo, kiam hazarda specimeno el ĝiaj loĝantoj, metita en unu ĉambron, apenaŭ povus esperi interkonsenti pri io ajn, krom, eventuale, la dezirindeco de tuja eskapo?

Aliflanke, kompreneble, la lingva diverseco portis kun si grandegajn riĉojn. La duonaŭtonoma evoluo de ĉiu nacia kulturo (en kiu povas disflori multaj apartaj variaĵoj regionaj kaj sociaj) dependas fundamente de la ŝirma lingvomuro. Pro tio, kaj eble kun la aldona motivo, ke plurlingvismo donas aŭtomatan avantaĝon al la bone edukitaj, la avantaĝoj de unulingvismo estas malpopulara diskuttemo krom inter tiuj, kies lingvon oni proponas por tiu rolo. Nia temo de “komuna eŭropa lingvo” ne povas celi, do, al komuna **unua** lingvo por la kontinento, se ni ne deziras teksti (mal)utopiajn fikciojn. Oni povas amasigi armeon da praktikaj, etikaj kaj politikaj konsideroj por subteni tiun aserton (vd. ekz. Hagège 1986).

Ĉiuj ĉefaj eŭropaj politikaj institucioj subtenas la plurlingvismon. Jam nur en okcidenta Eŭropo, la Konsilio de Eŭropo, la Eŭropa Komisiono, la Eŭropa Parlamento kaj la edukministroj de la EK-ŝtatoj-membroj ĉiuj akceptis ene de la lastaj jaroj rezoluciojn favorajn al la “lingva plurismo” kaj la pli intensa instruado de la lingvoj de la Komunumo – je la kosto, kompreneble, de lingvoj el ekster la Komunumo. Oni ja povus diskuti, ĉu eĉ la relative modesta celo instrui tri (el naŭ) EK-lingvojn al ĉiu civitano estas atingebla aŭ atinginda, se oni konsideras la ĝisnunajn spertojn en la fremdlingva instruado (Chiti-Batelli 1988, p. 57-91). Tamen la plurlingvismo restas la sola politiko akceptebla por ĉiuj EK-landoj, kaj la samo certe validas por la tuta Eŭropo.

Ĉio ĉi tamen ne ekskludas la ekestiĝon de komuna dua lingvo. Fakte oni trovas tiun ideon trafadeni la historion de Eŭropo de post la Kleriĝo (Large 1985, p. 43-63). Malantaŭ ĝi kuŝas la ombroj de la romia imperio kaj la mezepoka eklezio, paliĝantaj pratekstoj montrantaj al perdita (kaj duone imagita) lingva unueco; kaj pli malfrue, la revoj pri lingvo de universala kompreno (Knowlson 1975). Sed temas pri ombroj kaj revoj nur: aliaj, malpli difinitaj fortoj nun kunligas kaj muldas la kontinenton, kaj por ili malmulton signifas la antikva armea lingvo iĝinta liturgia kaj klerika komunikilo, aŭ la esploraj lingvistikaj palpadoj de Wilkins kaj liaj samideanoj.

Efektive malcertas, kia procezo estas la eŭropa unuiĝo, kaj kiajn sekvojn ĝi kunportos por la lingvopolitiko. Pragmataj ekonomiaj motivoj (kiuj mem forte tendencas al unulingvismo) apudas internaciismon kaj “eŭronaciismon”, kiun siavice inspiras romantikaj vizioj pri pasinta gloro, izoligemaj sopiroj al memredifino, aŭ novkoloniisma engaĝo por pli granda peco el la monda torto. Eĉ protekta legitimiĝo ene de EK povus esti la celo por iuj ŝtatoj, fronte al internaj displitiĝoj (oni pensas ekzemple al Hispanio kaj Katalunio). Kaj la geografia difino mem de Eŭropo restas malklara, kun ĉiuj sekvoj por la akceptebleco de komunaj laborlingvoj kaj la praktikebleco de EK-tipa lingva egaleco (jam, kun naŭ lingvoj, ĉe la rando de disfalo). Do, nia konsiderado de la kandidatoj por eŭropa interlingvo komenciĝas per seo koncerne la difinon de Eŭropo mem. La postulojn al tiuspeca lingvo fiksos nepre la socia kaj politika situacio: Eŭropo de 30 landoj eventuale bezonus aliajn solvojn, ol Eŭropo de la Dek Du; Eŭropo de 80 landoj ankoraŭ aliajn.

Du lingvistikaj konsideroj aldone kontribuas al la difino de la problemo, ambaŭ koncerne la “profundecon” de komuna eŭropa lingvo. Unue, kiaj estos ties sociaj funkcioj? Se ni akceptas, ke malmultaj eŭropanoj deziras la malaperon de la lingva diverseco, tiam devos ekzisti funkcia disdivido inter la interlingvo kaj la lokaj lingvoj. Ŝajnas same neakceptebla, ke tia lingvo estu limigita al iu aparta klaso aŭ grupo de profesioj, iuspeca “eŭroelito” (kvankam ĝuste tion praktike legitimas la nuna politiko de plurlingvismo). Fine, la ligoj inter lingvo kaj kulturo estas tiom proksimaj, ke estus senutile pensi al lingvo uzata “sole” por la interŝanĝo de informoj. Se tiuj postuloj ŝajnas malakordi inter si rilate al specifa lingvo, necesas demandi nin, ĉu efektive tiu povus funkcii kiel stabila interlingvo.

La alia, parenca faktoro koncernas la lerneblecon de la lingvo, se ni akceptas ke ĝi devos esti dua, nedenaska lingvo (lasante do la denaskan dulingvismon ekster konsidero, kiel apartenan al eĉ pli fora estonteco). Ni devos unue memori, ke la interna disvolviĝo de unuopaj lingvokomunumoj mirige varias, eĉ ene de la relative limigita gamo de lingvoj pritraktata ĉi tie. La foje preskaŭ fanatika purismo de la franca faras akran kontraston al la senĝena vortimportado de la norde najbara nederlanda; la obstina rezisto de la brita angla lingvo al ortografia aŭ gramatika reformo difinas kontraŭan poluson al la konsekvenca tajlado de la hispana aŭ estona. La ĉeĉa, korprofunde en Eŭropo, konas unikan gradon de malsimileco inter siaj skriba kaj parola formoj. Oni povus daŭrigi pli detale, sed devus jam esti evidente, ke, je la popollingva nivelo, Eŭropo neniel posedas unuecan lingvotradicion. Trejnitaj fakuloj kompreneble povas liberigi sin, iugrade, de la subkonsciaj antaŭsupozoj semitaj dum la lernado de sia

denaska lingvo. Sed la plimulto de la uzantoj de dua komuna lingvo havus nenian tiucelan trejnadon: por ili la interlingvo riskus kunporti senton de fremdeco, eĉ de malĝusteco, tie kie ĝi trompus iliajn atendojn laŭ la popollingvistiko.

Ni fakte renkontas ĉi tie la problemon de nesupereblaj diferencoj inter lingvoj, kiun George Steiner metis centren en sia studo de (precipe eŭropa) tradukado, *After Babel* (1975). Tiaj diferencoj kompreneble ne malebligas la lernadon de dua lingvo, eĉ ĝis nivelo karakteriza por denaska parolanto. Sed ili ja severe limigas tion kion oni povas atingi sen kompleta mergiĝo en la koncerna lingvomedio. Steiner komentas pri “teknike lertaj” japanaj studentoj de la angla: “Ili diras tiom multe korekte, tiom malmulte ĝuste.” (1975, p. 470). Ni devas demandi, kiu grado de “ĝusteco” estas atingebla, kaj kiu necesa, en eŭropa interlingvo por nedenskuloj.

La celo de la ĉi-supraj konsideroj estas montri ke, se ni volas serioze pritrakti la koncepton de komuna eŭropa lingvo, ni devos preti postuli la maksimumon. Ĝi devas kontentige funkcii kaj parole kaj skribe, esti malfermita al sufiĉe libera partopreno de ĉiuj eŭropanoj (kiel ajn difinitaj), kaj povi esprimi la kompletan gamon de la transnacia eŭropa pensado en maniero, sentata kiel adekvata de ĝiaj parolantoj. Lingvo, kiu plenumas tiujn kondiĉojn nur parte, estas nur unu “eŭropa lingvo”, granda aŭ malgranda depende de la uzantoj, sed ne posedanta unikan statuson.

La plej granda parto de ĉi tiu eseo konsistas el ekzamenado de la gradoj, je kiuj la angla kaj Esperanto ĉe siaj respektivaj polusoj respondas al tiuj postuloj. La unua estas neplanita etna lingvo kun pli ol 300 milionoj da denaskaj parolantoj, inkluzive de pli ol 50 milionoj ene de Eŭropo mem; ĝiaj kvalifikoj baziĝas grandparte sur la nuna efektivo kaj sur apelo al ekonomiaj realaĵoj. La dua evoluis tra jarcento da limigita sed internacia uzado, ekde relative strikte planita fundamento ĝis vivanta interhoma komunikilo de “libervola, neetna, neteritoria parolkomunumo” (Wood 1979), bazita grandparte en Eŭropo, en kiu denaskaj parolantoj ludas statistike neglektindan rolon. Mi ne celas implici, ke tiuj du lingvoj estas la solaj imageblaj kandidatoj por komuna eŭropa lingvo, nur ke ili adekvate difinas la gamon de proveblaj solvoj.

La angla hodiaŭ konsistigas, laŭ ĝenerala opinio, la plej fortan kandidaton por lingvo preskaŭ ĉie uzebla, ĉu eŭrope ĉu aliloke; tiu frazero de Martinet, “kiel ni ĉiuj scias”, sentigas la evidentecon de tiu supozo. La brita kaj usona koloniismoj kaj ekonomiaj imperioj sukcesis porti la lingvon al la kvar anguloj de la mondo; ĝian pozicion sukcesis enfosi precipe la teknologia dinameco de Usono, certigante, ke per ĝi oni akiras pasporton al grandega merkato kaj vasta

gamo de informoj. Ekde la komenco de ĉi tiu jarcento, la internacia unuarangeco de la angla fariĝis ĉiam pli evidenta, ĝis tiu grado ke iuj parolantoj, nedenskaj samkiel denaskaj, profetas ĝian enradikiĝon kiel vere universala lingvo.

Al tiu eblo la intelektuloj reagis diversmaniere. Forta pensfluo en la socialismo bonvenigis tre frue la disvastiĝon de kelkaj eŭropaj lingvoj, kiel kontribuon al la integriĝo de la monda socio (Lins 1987). Eĉ konservativuloj, zorgemaj pri sia propra nacia kulturo kaj identeco, tamen ofte identigis sin almenaŭ parte kun la komercaj kaj koloniigaj fortoj malantaŭ la angla, tiel kiel pli frue ili akceptis volonte la francan kiel la superan komunikilon de la eŭropa kleriĝo kaj la internacia diplomatio. Oni ankoraŭ ofte renkontas defendantojn de tiuj opinioj, kutime sub la standardo de eksplicita unulingvismo.

Sed tiaj opinioj ĉiam pli malakordas kun la moderna konscio pri la profunda rolo de la lingvo en la homaj aferoj. Unu el la malakceptantaj tradicioj devenas de la lingvisto mem, precipe de la lokaj esploristoj. Tipa estas la sekva veokanto de kronikisto de la neanglaj lingvoj en Britio: “La solaj, kiujn la angla ne tuŝis, estas la pikta kaj la kelt-pikta, mortintaj en norda Skotlando antaŭ ol la angla penetris ĝis ili. Ĉar la angla estas mortiganto. . . . Estas la angla, kiu ekstermis la kumbran, la kornvalan, la nornan kaj la manksan. Estas la angla, kiu nun komplete anstataŭis la irlandan kiel unuan lingvon en Norda Irlando. Kaj estas la angla, kiu konsistigas tiel grandan minacon al la kimra kaj la skot-gaela, kaj al la franca en la Normandaj Insuloj, ke en longa perspektivo ilia estonteco ŝajnas tre duba. . . . Oni sole povas klopodi, kvankam senprofite, diveni ĉu post cento da jaroj la Britaj Insuloj, je netaksebla malprofito al si mem, submetiĝos (ĉar maltaŭgas la vorto ‘atingos’) al neenviinda lingvosameco ne konita de post la komenco de ilia registrita historio.” (Price 1984, p. 170 kaj p. 241) Kvankam la situacio en Eŭropo ne avancis ĝis tiu punkto, la samajn vortojn eventuale e’us multaj antaŭ la perspektivo de establiĝonta anglalingva hegemonio.

La evoluigo de la naciismo ĝis gvida ideologio por pli ol 160 sendependaj ŝtatoj kunportis proprajn konsekvencojn. En 1945 ne eblis al la naskiĝantaj Unuiĝintaj Nacioj limigi je du – la angla kaj la franca – siajn oficialajn lingvojn, kiel pli frue povis la Ligo de Nacioj. En 1965, ĉe la fondo de Eŭropa Komunumo, oni jam sentis bezonon garanti ti al la lingvoj de ĉiuj ŝtatoj-membroj egalecon sub la Eŭropa Ĉarto – kvankam dekomence estis evidente, ke iuj lingvoj estos “pli egalaj ol aliaj” kiam temas pri la ĉiutaga gvidado de Komunumaj aferoj. Kaj ankoraŭ nun UN frontas konstantan premon de grandaj lingvokomunumoj ne inkluditaj en la aktuala povaranĝo, dum du ŝtatoj de EK, Irlando kaj Luksemburgio, devis konsenti ne kampanji por egaleca traktado de siaj malgrandaj oficialaj lingvoj.

Tamen, politikaj deklaroj ne ĉiam havas multan influon sur la ĉiutagan realon. Estas tre malfacile trovi fidindajn statistikojn pri la uzo de la angla kiel dua lingvo, ĉu en Eŭropo, ĉu aliloke: kontraŭ tio batalas la karakteriza fluideco de lingva komunikado kaj la malfacileco elekti taŭgajn datumkriteriojn. Sed staras ekster dubo, ke la angla estas perceptata kiel altprestiga, multuzata lingvo, kies akiro tuj profitigas la lerninton. Ĉirkaŭ 99% de la nederlandaj abiturientoj studis la anglan kiel sian ĉefan fremdan lingvon; la ciferoj aliloke en Eŭropo, kvankam malpli altaj, tamen superas tiujn por iu ajn alia lingvo. Iugrada rego de la angla, almenaŭ skribe, necesas en multaj profesioj, plej notinde en la natursciencoj. Tamen eble troigis George Steiner kiam li asertis, ke la angla ŝajnas “enkorpigi por viroj kaj virinoj tra la mondo, precipe por la junaj, la senton de espero, de materia progreso, de sciencaj kaj empiriaj proceduroj” (1975, p. 468). Por la pli multaj junaj eŭropanoj, oni emas suspekti, la angla vidiĝas pli kiel la lingvo de MacDonald’s kaj Hollywood, de rapida kaj relative malmultekosta kontentiĝo sen multo malantaŭ ĝi. La pretendata lernfacileco de la angla, kiu, kiel atestos iu ajn dualingva instruisto, karakterizas nur la plej bazajn, sentensajn, senidiomajn tavolojn de la lingvo, devas mem, se ĝi faras entute ion, refortigi tiun sintenon. Steiner mem parolas pri “maldika tavolo, mirinde fluema, sed sen adekvata bazo” (1975, p. 470).

Por prilumiga perspektivo al tiu manko de “bazo”, ni povas turni nin al alia poliglota lingvisto, en lando kie la angla jam akiris la pozicion de nacia interlingvo. Daŝgupto (Daŝgupta 1988) pensinstige skizis kelkajn eblajn kaŭzojn de la kreo-diferencoj inter la sanskrita ĉe sia apogeo, inter ĉ. 500 kaj 1000 p. K., kaj la bharata angla hodiaŭ. La grandaj sanskritaj verkistoj laboris en epoko, kiam ilia lingvo ne plu posedis denaskajn parolantojn ie ajn en Bharato kaj ekzistis pure kaj nure kiel lernita, “artefarita” komunikrimedo. La hodiaŭa angla, en plena kontrasto, restas ligita al “naturalisma” popollingvistiko enkorpigita en 300 milionoj da denaskaj parolantoj ĉirkaŭ la mondo. Daŝgupto argumentas, ke la du- aŭ tri-lingva bharata parolanto de la angla ne kapablas senti la anglan “natura”: skribante aŭ parolante ĝin, oni faras elekton tro realan, tro aktualan, kiaj ajn la fluenco aŭ teknikaj detaloj de la lingvomanipulado. La rezulto estas kreo-paneo: “Dum la angla regas en Bharato, la bharata angla restas senlegitima en la anglalingva mondo; ĉi tiu internacia ambigueco . . . certigas, ke la problemoj priskribitaj de Rajejev Patke en sia artikolo [t.e. la manko de unuaranga anglalingva kreado interne de Bharato] ankoraŭ dumlonge persistos.” (Daŝgupta 1988, p. 25)

Dum tiu rimarko koncernas specife la bharatan ekzemplon, ĝi tuŝas multe pli ĝeneralan problemon al kiu ni pli frue aludis. Iu ajn socio, kiu esprimas sian

propran kulturon en alia lingvo ol la angla, frontos funkcia disdividon inter la “intera” lingvo kaj la interna (indiĝena). La spertoj jam sugestas, ke tio povas ne nur distranĉi la anglan de indiĝenaj kreoradikoj, sed ankaŭ malstabiligi ĝin. En la lastaj jaroj okazis tute neatendita lingva revolucio en Filipinoj, kie la altprestiga publikan rolon de la angla abrupte forkaptis la tagaloga (Branegan 1989). Oni facile imagas similajn renversojn en aliaj evolulandoj, lige al reaserto de la nacia identeco, eventuale eĉ al mondskala malpligraviĝo de la angla.

La signifo de ĉio ĉi por la eŭropa situacio estas neniel marĝena. Ja, la angla estas efektive la lingvo de eŭropa nacio, kaj oni do povus argumenti ke ĝia semantiko, eĉ ĝia gramatiko pli proksimas al la komuna kultura normo en Eŭropo ol en Bharato kaj Filipinoj. Sed ĝia geografia kaj lingva bazo restas periferia. La landoj, kiuj plej sukcese integris la anglan en la ĉiutagan vivon, estas la najbaroj: Irlando (efektive tro sukcese, se oni zorgas pri ĝia indiĝena lingvo), Nederlando, Svedio kaj la ceteraj skandinaviaj landoj. Germanio postlumas; la francoj aŭ indiferentas, aŭ obstine oponas. Preter norda Eŭropo la pozicio de la angla estas ne pli forta ol en multaj aliaj mondopartoj: ĝi estas grava lingvo, sed lokaj kulturaj kaj politikaj rilatoj ofte superpezas ĝin, eĉ en la plurlingva frakcio de la loĝantaro.

Kaj kio pri la statuso de la angla en tiuj landoj, kie ĝi estas ĝenerale akceptata kiel dua lingvo? La vizitanto al Nederlando baldaŭ ekkonscias pri la premo de la angla sur la ĉiutagan vivon: La televido, radio kaj preskomunikiloj portas ĝin en ĉiun hejmon kaj la lernejkortajn konversaciojn de infanoj; reklamistoj uzas ĝin por spici sian mesaĝon, ĵurnalistoj rifuĝas al ĝi kiam mankas la hejmaj vortoj. Fojfoje aŭdiĝas la ekstrema opinio, ke la nederlanda cedos al la angla la rolon de nacia lingvo ene de du generacioj. Sed al ekstere observanta anglalingvano, ĉio ĉi ŝajnas supraĵa. La nederlandanoj regas la anglan multe pli pasive ol aktive, cele kompreni filmojn kaj tekstojn, ne produkti ilin. Samkiale la angla restas “maldika tavolo” laŭ Steiner. La nederlandaj muzikgrupoj ofte prezentas angle, sed nederlandaj aktoroj nur malofte kaj nederlandaj verkistoj (kompreneble!) neniam. La vendoj de nederlandlingva traduko el anglalingva originalo multe superas tiujn de la originalo mem.

Ĉio ĉi forte apogas plivastigon de la tezo de Daŝgupto pri dualingva kreiveco al la eŭropa situacio, kaj samtempe memorigas nin, ke estas nenio certa pri la nuna pozicio de la angla. Lingvo devas esti konstante relernata de generacio post generacio por teni sian lokon; kultura, ekonomia aŭ politika evoluo povas rapide konduki al mirigaj ŝanĝoj. La pozicioj en Eŭropo de la latina kaj, poste, la franca sendube ŝajnis siatempe neŝanceleblaj. Post la angla nun jarcenton kaj

duonon senĉese fluis la tajdo, sed la statistikoj pri ĝia efektiva uzado en Eŭropo, laŭ la pli frue citita studo, estas nepre ne imponegaj (Van de Sandt 1989). En tiu lumo la malsukceso de la tuteŭropa anglalingva televida reto “Sky Channel” gajni signifan parton de la eŭropa merkato, aspektas ne malbonŝance sed neeviteble. La rolo de la angla en la eŭropa konscio ne estas tiu de vulgara popollingvo, sed de necesa komunikilo en bone difinitaj situacioj. La partoprenintoj de internaciaj konferencoj senpene rekonos la postprelegan fenomenon de nacilingvaj grupiĝoj vivoplene babilantaj, kiam antaŭ kelkaj minutoj oni interdiskutis en adekvata sed formaleca angla.

Se obstakloj politikaj, kulturaj kaj psikaj limigas la eblecojn, ke la angla iam fariĝu la komuna lingva tegmento de Eŭropo, sen supozi tute neantaŭvideblan perdon de identeco flanke de la diversaj eŭropaj popoloj, tiam venis momento por ekzameni la alternativon, kiun proponas ĝia kontraŭpoluso. Esperanto frontas malfacilaĵojn multrilate spegulajn al tiuj de la angla, kaj estos instrue kompari ambaŭ. Estus tede kaj, mi esperas, senbezone ĉi tie prezenti la argumentaron por tio, ke oni konsideru Esperanton normale funkcianta lingvo kun eksterordinara socia bazo. Haveblas multaj studoj pri tiu temo; por la interesata leganto, bonan orientilon konsistigas la artikoloj kaj cititaj fontoj en lastatempa aldono al la serio “Trends in Linguistics” (Schubert (red.) 1989). Ĉi tie mi enfokusigos tiujn aspektojn, kiuj rekte tuŝas la nunan temon. Sendepende de la sukcesŝancoj de Esperanto, la traktotaj ideoj ŝajnas trafi senpere kaj forte sur la tutan problemaron.

Se la kandidateco de la angla pragmate apelas al ties nuna pozicio, apenaŭ pravigante sin per lingvistikaj rimedoj, Esperanto bazas siajn argumentojn sur principaj demandoj. Ĝiaj du ĉefaj klasikaj tezoj reelvokas la espereman raciismon de la Kleriĝo, kaj reesprimiĝis multokaze kaj multmaniere tra la centjara historio de la movado. Planita lingvo estas jam pronature pli facile lernebla ol neplanita nacia lingvo; pretendoj por Esperanto gamas de unu kvarono ĝis unu dudekono de la tempo bezonata por ekregi “naturan” lingvon je ekvalenta nivelo (Sherwood & Chang 1980). Kaj planita lingvo, se ni supozas ĝin vere aŭtonoma en sia funkciado kaj evoluo, proponas la politikan avantaĝon de neŭtraleco. Ni ekzamenos tiujn pretendojn kaj iliajn konsekvencojn post momento.

La unua grava atentendaĵo, tamen, temas pri la komplete malsamaj terenoj sur kiuj la du lingvoj elektas batali. Esperanto efektive ne povas materie konkuri kun la giganta industriego de “la angla kiel dua lingvo”. La plej granda Esperanto-organizaĵo en la mondo, Universala Esperanto-Asocio, havas malpli ol 50 000 membrojn, kaj estas malprobable, ke pli ol dekoblo de tiu nombro aktive parolas la lingvon; la sumo de la eldonaĵoj en unu jaro atingas 250,

la nombro de signifaj periodaĵoj proksimume la duonon de tio. Ne konvenas konsideri tiujn ciferojn neglektindaj, ĉar paroli Esperanton oni elektas tute libervole, preskaŭ sen iu ajn materia instigo; kiom da homoj atendeble parolus la anglan kiel duan lingvon sub similaj cirkonstancoj? Sed ili signifas, ke la pledantoj por Esperanto estas devigataj bazi siajn argumentojn sur potencialoj anstataŭ krudaj realaĵoj, mesaĝo kiu neeviteble trafas nur limigitan publikon (vd. ekz. Large 1985, p. 197-201).

Ekzistas aliaj, pli subtilaj kialoj por tio, ke Esperanto restis ekster la ĉeffluo de la eŭropa diskurso dum pli ol jarcento, malgraŭ mirinde klera bazo kultura kaj intelekta. Claude Piron, psikologo en Ĝenevo kaj unu el la ĉefaj nuntempaj ideologoj de la movado, argumentis ke Esperanto vekas profundajn nekonsciajn timojn en multaj unulingvuloj: “Kiam oni esploras la psikologiajn reagojn, kiujn elvokas la vorto ‘Esperanto’, oni povas nur miri pri la nombro de personoj, kiuj ne elportas la ideon, ke tiu lingvo povas esti, kelkrilate, supera al ilia gepatra lingvo. Tiu reago devenas de emo identigi lingvon al persono: mia lingvo estas mia popolo, mia lingvo estas mi; se mia lingvo estas malsupera, mia popolo estas malsupera, kaj mi estas malsupera.” (1988, p. 9) La plia atentigo de Piron, ke “la lingvaj rilatoj ĉiam estis rilatoj de potenculo al malfortulo”, e’as la sendependajn esplorojn de germana historiisto Ulrich Lins, kiu antaŭnelonge publikigis pene dokumentitan studon pri la suspektoj, malhelpoj kaj konsciaj persekutoj kontraŭ la Esperanto-movado fare de multaj totalismaj reĝimoj, plej notinde en la germana Tria Regno kaj en Sovetunio sub Stalin. Lins vidas similajn procezojn okazi hodiaŭ, kvankam en malpli drasta formo: “Ŝajnas, ke multaj registaroj ne volas ke Esperanto realigu sian plenan potencialon, ĉar malgraŭ siaj perbuŝaj deklaroj favore al la internacia komunikado ili volas plu difini la kondiĉojn, en kiuj iliaj civitanoj povas ĝui translimajn kontaktojn. Oni povas konsideri kiel progreson la lastatempan aldonon de “la rajto je komunikado” al la listo de la homaj rajtoj. . . . Aliflanke, Unesko ne riskos ofendi la naciajn registarojn per deklaroj pri la lingva aspekto de la internacia komunikado, kiuj estas aliaj ol tute ĝeneralaj.” (1988, p. 531)

Se nun flankenlasi la motivojn, la fundamentaj pretendoj de Esperanto ja ne restis sen atakoj de eŭropaj intelektuloj. Kvankam malmultaj el ili pridubis la relativan facilecon ekregi Esperanton, multaj verkistoj kiel I.A. Richards kaj George Steiner esprimis suspektemon, ke tiun ŝajnan avantaĝon malfortigas iuj limoj al la esprimpovo, nevenkeblaj por planita lingvo. Se iom simpligi, ilia akuzo egalas al neado de la reala aŭtonomeco de la lingvo, kiun povas doni nur “tempo kaj la propra tero” (Steiner 1975, p. 470). Al tiaj verkistoj kutime mankas senpera kono de la leksikografio kaj literaturo de Esperanto, kaj ajna

sperto de la parolata lingvo (Verloren van Themaat 1989). Iliajn argumentojn, kiel ajn koherajn kaj elegantajn, dementas la efektivo. Surpriza sed kontrolebla fakto de la interlingvistiko estas tio, ke la nun akceptataj signifoj aŭ kromsignifoj de Esperanta vorto, aŭ la nuanca uzo de iu morfemo, ofte diferencas de tiuj troveblaj en la norma unulingva vortaro de la lingvo aŭ en la uzado de ĝiaj plej fruaj parolantoj (Piron 1989). Plue, kulturita parolanto de Esperanto havas almenaŭ supraĵan konon de kerna originala kaj tradukita verkaro kaj de la baza historio de la lingvo: konon transdonitan per rimedoj formalaj (ekzamenoj), duonformalaj (seminarioj kaj popularigaj verkoj) kaj per interpersonaj kontaktoj. Tiumaniere pludaŭras aŭtonoma leksika kaj kultura kerno, verŝajne pli kohera ol tiu de multaj pli grandaj sed malpli edukitaj lingvokomunumoj ĉirkaŭ la mondo. Efektive, ĉe la periferio de la lingvo sendube ekzistas interferoj pro kontaktoj kun la denaska etna lingvo de la parolantoj. Tiuj tamen senescepte malaperas, kiam la temoj aŭ la parolantoj mem moviĝas centren en la internacia diskurso. Ŝajnas esti neniu principa kialo, ke la sama fenomeno ne funkciu je multe pli granda skalo, se iam Esperanto akceptiĝos kiel ĉefa rimedo por la internacia komunikado, eŭrope aŭ aliloke.

Tamen povas ŝajni ke la ekzisto de tiu sendependa kultura bazo, aŭ “semantiko”, almenaŭ parte dementas la duan pretendon de Esperanto, ke ĝi kulture neŭtralas. Efektive, pli ofte aŭdata estas la kritiko, ke ĝiaj plejparte latinida vortaro kaj eŭropa socia bazo malkvalifikas Esperanton por la rolo de vera mondlingvo. Se tiu akuzo estus prava, ĝi povus eĉ aldoniĝi al la argumentoj por la eŭropa uzado de Esperanto: Lingvoj ne nur unuigas, sed ankaŭ provizas identecon, kaj komuna eŭropa lingvo malakceptata de la cetera mondo povus gajni plian allogon kaj impeton ene de la kontinentaj limoj. Sed Esperanto, kvazaŭ bedaŭrinde, estas komunikilo multe pli monda ol nure eŭropa. Al tio kontribuas pluraj ĝiaj aspektoj, kies interpreto estis kaj restas tre disputiga en la movado mem.

Leksike kaj historie, Esperanto estas sendube eŭropa. Ja dubindas, ĉu iu alia mondoparto sendepende evoluigis la koncepton de planita interlingvo, dum iu ajn tia aposteriora projekto deziranta tutmondan akcepton estas devigata bazi sin grandparte sur radikoj hindeŭropaj (la hindeŭropaj popoloj konsistigas jam ĉ. duonon de la monda loĝantaro). Tamen je la lingva flanko, tiun eŭropecon kontraŭpezas apriora sintaksa morfologio, tute senanaloga inter hind-eŭropaj lingvoj, kaj je la kultura flanko ĝin kompensas universalisma ideologia bazo. Tiuj du aspektoj fakte interagis en fascina maniero. Jam vastan akcepton havas la opinio, ke la baza leksiko de Esperanto devus resti kiel eble plej limigita ene de la limoj de klareco kaj esprimpovo, kaj ke la vortokonstrua potencialo de la

lingvo meritas maksimuman utiligon. Tiuj opinioj kutime ligiĝas al la principo de “simpleco” aŭ lernfacileco, kaj ofte al eksplicita pledo por la supozataj bezonoj de neeŭropaj parolantoj, por kiuj la vortaro konsistigas pli gravan obstaklon ol por la pli multaj eŭropanoj.

Tio ne volas diri, ke kontraŭa pensfluo ne ekzistis inter la esperantistoj ekde la komenco. Polemikoj pri “neologismoj” – foje vere novaj vortoj, sed pli kutime maloftaj, stile markitaj vortoj por kiuj ekzistas pli “simpla” alternativo – vekis pasion tra la tuta historio de la movado. Grava preskribisma skolo, kiu aŭtoris pionirajn studojn pri la vortkonstruado kaj frazstrukturo en Esperanto (Schubert 1989, p. 257-265), sukcesis kodigi la eŭropajn normojn de la lingvo en radikala disiro de la protea Fundamenta Gramatiko. Sed la efiko montriĝis minimuma kaj portempa (Wood 1987). La lingvo ne nur konservis siajn neeŭropajn trajtojn, sed la retoriko de la plej gravaj organizaĵoj kaj personoj en la movado restis obstine tutmondisma. Lastatempa plivigliĝo en la agado ekster Eŭropo, inkluzive de Universalaj Kongresoj en Brazilo kaj Ĉinio, plifortigis tiun tendencon. La haveblaj informoj sugestas, ke granda plimulto de la esperantistoj konsideras sian lingvon tutmonda. Laŭ ilia perspektivo, eventuala kontribuo de Esperanto al la solvo de lingvaj problemoj en Eŭropo, kvankam grava, konsistigas nur unu paŝon al la fina celo. Ne estas klare, ĉu tia ideologio pli aŭ malpli faciligas la akcepton de Esperanto en Eŭropo mem.

Kiel fina punkto pri la neŭtraleco, oni notu ke Esperanto ne suferas de la daŝgupta paradokso pri dualingva kreado. Malkiel la angla, kies normojn difinas ĝiaj denaskaj parolantoj, Esperanto ricevas siajn normojn (ĉiukaze malpli rigidajn) el la translingva komunikado: al tio povas kontribui iu ajn parolanto el iu ajn lando. Jen sendube unu el la kaŭzoj de la afekcia ligo, kiun estigas al la lingvo tiom el ĝiaj parolantoj. Kunrolas ankaŭ la fakto, ke ĝia fleksebla strukturo pruvigis vere nekutime oportuna por krea uzado (Piron 1987, 1989). Sed la praktikaj malfortoj de tia komunumo estas evidentaj. La angla kiel elektita dua lingvo povas malhavi profundajn radikojn, sed la situacia premo tenas ĝin firme en ĝia loko; Esperanto, malgraŭ siaj teoriaj fortoj, malhavas la avantaĝojn de geografia centro kaj “kaptita” parolantaro. La organizaĵajn kaj edukajn problemojn, la sektecajn tendencojn, kaj la eksternorman membraron rezultantajn el tiu fakto jam adekvate priskribis por la brita movado la sociologo Forster (1982). Skeptikuloj rajtas konkludi, ke Esperanto ankoraŭ ne sukcesis prui sian funkcipovon je vere signifa nivelo, kaj ke la tuta demando pri ĝia rolo kiel komuna eŭropa lingvo estas, se diri plej milde, antaŭtempa. Ni do rigardu al tio, kion povus alporti la estonteco.

Kvankam nuntempe larĝe gapas la abismo inter la pozicioj de la angla kaj Esperanto, la elekto inter ili estas tute ne antaŭdestinita. Unuflanke la minoritateco de Esperanto prezentas gravegan obstaklon al ĝia akceptiĝo kiel ĉeflingvo de la internacia komunikado. Aliflanke, kiel ni vidis, ankaŭ la angla frontas severajn politikajn barojn, kvankam tiuj ĝis nun ne grave limigis ĝian disvastiĝon. Ĉu la estonta evoluo favoros la unuan lingvon aŭ la duan, nek nek aŭ kaj kaj? Tiel longe kiel kreskos la internacia komunikado, plifortiĝos ankaŭ la pozicioj de iuj mondaj lingvoj, sed kunrolas neantaŭvideblaj faktoroj. Multaj nun lernas la japanan, kiuj antaŭ dudeko da jaroj ne eĉ revus pri tia eblo; daŭras la ekonomia plipotenciĝo de Azio. Iam poste ni eble vidos gajnon de influo far la hispanlingvaj landoj, kies lingvo fakte multe pli taŭgas teknike por la internacia komunikado ol la angla. Kaj la granda neprognozeblaĵo de la informteknologio – la permaŝina tradukado – povus ŝanĝi ĉiujn ekvaciojn (Tonkin 1986). Tiuj evoluoj rekte tuŝos la lingvosituacion en Eŭropo, simple pro tio ke la angla ne okupas ian privilegian lokon inter la eŭropaj lingvoj: ĝia populareco radikas plejparte en eksteraj faktoroj. Ne dubeblas, ke la angla konservos lokon inter la plej gravaj eŭropaj kaj mondaj lingvoj dum la antaŭvidebla estonteco. Sed ĝi ĝuas nenian garantion de ĉiama supereco.

Esperanto, male, okupas jam vere privilegian lokon, kvankam tiu kulturenas multajn praktikajn malavantaĝojn. Kiel planita internacia lingvo kun reala parolkomunumo ĝi estas senrivala, kaj ŝajnas malprobable, ke aperos pli sukcesa konkuranto (vd. Blanke 1985 kaj ĉi-sube). Ĝia pozicio dependas de la kondiĉoj de la internacia komunikado, sed relative malmulte de la ekonomia kaj politika potencodivido – krom en tio, ke pli egaleca distribuo de potenco rekte favoras la uzon de lingvo apartenanta al neniu aparta grupo. Gajnoj por la politiko de egaleco, eŭrop- kaj mondscale, igas ĉiam pli verŝajne, ke Esperanto havigos al si pli vastan rolon.

Jen efektive la fokuso de la debato. El Eŭropo de la lastaj du jarcentoj venis ne nur la koncepto de egaleco, sed ankaŭ la konstato, ke la egaleco en sociaj rilatoj estas atingebla nur konscie, per planado kaj ne per hazardo. La sociaj movadoj, kiuj penas transformi tiun konstaton en agadon, trovas en Esperanto idealan aliancanon. La angla, laŭ sia naturo, reprezentas la forton de la inercio, de la naturalismo; ne pro tio, ke ĝian uzon monopolas konservativuloj, sed pro tio, ke ĝi malagnoskas la eblon de elekto kaj do neeviteble donas privilegian statuson al iuj individuoj kaj grupoj super aliaj. La naturalismo nur malfacile mortas, efektive, tiel en la eŭropa politiko kiel en la eŭropa kulturo. Sed se ĝi efektive morte malsanas, tiaj viglaj hibridoj de raciismo kaj pragmatismo, kia Esperanto, povos trovi idealajn kreskokondiĉojn en ĝia loko.

Eblas imagi aliajn similajn hibridojn. Ĉi-jarcente ekfloris jam du gravaj movadoj por la reformo de la angla, cele al ĝia taŭgigo por internacia rolo. Ambaŭ ĝuis imponan intelektan subtenon (George Bernard Shaw heredigis siajn riĉojn al la reformado de la angla ortografio, I.A. Richards dediĉis siajn konsiderindajn talentojn al la propagandado de Basic English); ambaŭ nun komatas. Sed la supre skizitaj konscioŝanĝoj povus revivigi tiajn klopodojn. Pli proksime al la Esperanto-poluso de la spektro, eblas imagi internacian kunlaboron por la adapto aŭ sintezo de ekzistantaj lingvoj, pli proksime al la “Norma Averaĝa Eŭropa Lingvo” ol Esperanto; ankaŭ tion oni provis kadre de la Internacia Asocio por Helpa Lingvo (1924-1951) kaj ĝia kreaĵo Interlingua (vd. Large 1985, p. 145-155). La fundamenta problemo, kiun frontas tiaj projektoj, estas la vivo de la rezulto. Kaj Basic English kaj Interlingua spertis limigitan uzadon dum sia plej bona periodo, kaj ambaŭ eventuale plu vivas en tiu senco, ke restas al ili manpleno da parolantoj, sed nek unu nek la alia iel proksimiĝis al la gamo da landoj, sociaj kaj personaj situacioj kaj celoj, en kiuj uziĝas Esperanto (Blanke 1985, 1989). Oni verkis multon, precipe en Esperanto, pri la kaŭzoj de tiu fakto; sed eble sufiĉas al ni memori, ke la lingvo estas unike kompleksa socia-psika fenomeno, kiun ni neniel komprenas analize, eĉ kiam ni uzas ĝin por verki kaj legi ĉi tiujn vortojn. Por krei lingvon oni bezonas eksterordinaran koincidon de historiaj kaj kulturaj cirkonstancoj, talento, instinkto kaj simpla bonŝanco.

Ne eblas tute ekskludi aliajn solvojn al la problemo de komuna lingvo por Eŭropo, sed la du polusoj difinitaj de Martinet efektive prilumas la problemon. Espereble mi sukcesis montri la ĉefajn trajtojn, kiuj diferencigas la du lingvojn, kaj la fakton, ke la sinkrona supereco de unu eble hodiaŭ kaŝas la diakronan dinamicon de la alia. Evidente ni ne parolas pri mallonga perspektivo, aŭ pri abrupta transiro. Lingvoj ne aperas kaj malaperas ene de kelkaj jaroj; ilia fluso kaj malfluso okazas laŭ la ritmo de generacioj. La angla obeis tiun regulon kaj ĝin obeas ankaŭ Esperanto, malgraŭ ĉiuj siaj planitaj ecoj. La kialoj estas psikaj (radikala koncepto bezonas tempon por iĝi akceptebla al la popola konscio), politikaj (malmultaj politikistoj subtenos ideon, al kiu evidente mankas publika apogo) kaj praktikaj (nur konsideru la malfacilaĵojn en instruado, kiuj sekvus la subitan akcepton de la lingvo). Ĉiuj ĉi faktoroj ligiĝas kun la evoluo de la kultura konscio en Eŭropo kiel tuto. Aŭtomata la procezo ne estas, kaj ankoraŭ ne eblas diri, ĉu ĝi daŭros du generaciojn aŭ dudek. Sed se la grandaj tajdoj de individuismo kaj raciismo, komencintaj sian avancon antaŭ ĉirkaŭ 25 generacioj, plu antaŭenportos la eŭropan konscion, tiam la pesilo de komuna eŭropa lingvo ekkliniĝos for de la hazardoj de la historio, al lingvo enkorpiganta la homan potencialon por kreado, elekto kaj libero.

KONSULTITAJ VERKOJ

- Blanke, Detlev. "Planned languages – a survey of some of the main problems." En Schubert (red.), 1989, p. 63-87.
- . *Internationale Plansprachen. Eine Einführung*. Berlin: Akademie-Verlag, 1985.
- Branegan, Jan. "Bubbling up from below." *Time*, 21 aŭgusto 1989.
- Chiti-Batelli, Andrea. *La politica d'insegnamento delle lingue nella Comunità Europea: stato attuale e prospettive future*. Roma: Armando, 1988.
- Dasgupta, Probal. "Sanskrit and Indian English: some linguistic considerations." *New Quest* 67 (1988), p. 15-25.
- Duc Goninaz, Michel (red.). *Studies on the Internaional Language*. Gent: AIMAV, 1987.
- Forster, Peter G. *The Esperanto Movement*. Den Haag: Mouton, 1982.
- Hagège, Claude. "Les enjeux de l'internationalisme en matière de langue." En Lo Jacomo (red.) 1986, p. 257-263.
- Knowlson, James R. *Universal Language Schemes in England and France 1600-1800*. Toronto: University of Toronto Press, 1975.
- Large, Andrew. *The Artificial Language Movement*. Oxford: Basil Blackwell, 1985.
- Lins, Ulrich. *La danĝera lingvo. Studo pri la persekutoj kontraŭ Esperanto*. Gerlingen: Bleicher, 1988.
- . "Marxismus und internationale Sprache." En Duc Goninaz (red.) 1987, p. 26-37.
- Lo Jacomo, François (red.). *Plurilinguisme et communication*. Paris: SELAF, 1986.
- Martinet, André. "The proof of the pudding." En Schubert (red.) 1989, p. 3-5.
- Piron, Claude. "A few notes on the evolution of Esperanto." En Schubert (red.) 1989, p. 129-142.
- . *Les réactions psychologiques à l'espéranto*. Documents sur l'espéranto 25F. Rotterdam: UEA, 1988.
- . "Créativité et expression linguistique." En Duc Goninaz (red.) 1987, p. 145-152.
- Price, Glanville. *The Languages of Britain*. London: Edward Arnold, 1984.
- Schubert, Klaus (red.). *Interlinguistics. An Introduction to the Study of Planned Languages*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1989.
- . "An unplanned development in planned languages." En Schubert (red.) 1989, p. 249-274.

Sherwood, Bruce Arne kaj Chin-Chuan Cheng. "A linguistics course on international communication and constructed languages." *Studies in the Linguistic Sciences* **10** (1980), p. 192.

Steiner, George. *After Babel*. Oxford: Oxford University Press, 1975.

Tonkin, Humphrey. "Technology and the language barrier." En Lo Jacomo (red.) 1986, p. 21-27.

Van de Sandt, Udo. Raporto en *Initiative Media News Bulletin* (januaro 1989). London: Lintas Worldwide.

Verloren van Themaat, W.A. "Esperanto literature and its reception outside the Esperanto movement." *Babel* **35** (1989), p. 21-39.

Wood, Richard E. "The development of standard phonology in Esperanto." En Duc Goninaz (red.) 1987, p. 58-76.

—. "A voluntary non-ethnic, non-territorial speech community." En William Francis Mackey kaj Jacob Ornstein (red.). *Sociolinguistic Studies in Language Contact: Methods and Cases*. Den Haag: Mouton, 1979, pp. 433-450.

La anglalingva originalo de ĉi tiu eseo estis premiita en internacia esekonkurso sub la aŭspicioj de Robert Maxwell kaj la Societo por la Studo de Eŭropaj Ideoj (la Premioj Maxwell 1990). La Esperanta traduko estas farita de la aŭtoro mem; tradukoj en aliaj lingvoj estas bonvenaj.

MARK FETTES (n. 1961 en Kalifornio, Usono) estas novzelandano, kiu studis biokemion kaj molekulan genetikon en Britio kaj Kanado, kaj de 1986 ĝis 1991 redaktis la revuon ESPERANTO en Roterdamo, Nederlando.

Listo de la Esperanto-Dokumentoj

N-ro	Titolo
1.	Unesko kaj UEA, 1954-1974 (elĉerpita)
2.	La kontribuo de Universala Esperanto-Asocico al la monda paco (elĉerpita)
3.	Esperanto tra la etero, 1922-1975 (elĉerpita)
4.	Enkonduko al Esperanto-studoj (elĉerpita)
5.	Universala Esperanto-Asocico en la Internacia Jaro de la Virino 1975 (elĉerpita)
6.	Internacia turismo de la parolantoj de Esperanto (elĉerpita)
7.	Lingvaj problemoj kaj la Fina Akto (elĉerpita)
8.	La lingva problemoj en la Eŭropa Komunumaro (elĉerpita)
9.	Esperanto kaj la pliaĝuloj (elĉerpita)
10.	Esperanto: Ĉu eŭropa aŭ azia lingvo? (elĉerpita)
11.	La Lingvo kaj la rajto je komunikado (elĉerpita)
12.	La uzado de la internacia lingvo Esperanto kiel parta solvo de la lingvoproblemoj en internaciaj neregistaraj organizoj: kelkaj rekomendoj (elĉerpita)
13.	La lingva problemoj de la movado de nealiancitaj landoj
14.	Rezolucioj de la 65a Universala Kongreso de Esperanto
15.	Ses esplorcentroj pri interlingvoj
16.	La oficiala situacio de la Esperanto-instruado en la mondo
17.	Generaciaj aspektoj de la Esperanto-movado. Raporto pri la 67a Universala Kongreso de Esperanto, 1982.
18.	Lingvaj malhelpoj en rilato al la nova monda informa kaj komunika ordo
19.	Monda Komunika Jaro: Sociaj kaj lingvaj aspektoj de la moderna komunikado
20.	La oficiala situacio de la Esperanto-instruado en la mondo (2a eld.)
21.	Historio de Tutmonda Esperantista Junulara Organizo
22.	La lingva problemoj en turismo
23.	La soci-politika, pedagogia kaj kultura valoroj de Esperanto
24.	La lingva problemoj en scienco kaj la rolo de la internacia lingvo
25.	Esperanto – lingvo de la natursciencoj kaj tekniko
26.	Psikologiaj reagoj al Esperanto

Pluraj el la ĉi-supre menciitaj broŝuroj haveblas ankaŭ en la franca kaj angla lingvoj.

FONDOŜTONOJ POR LA DUA JARCENTO

En la Jubilea Kolekto de UEA aperis:

Esperanta antologio

Trezorminejo el pli ol 700 poemoj de 163 aŭtoroj.
Redaktis William Auld. 888p. 60,00 gld.

Plena analiza gramatiko

Profunda studo pri la internaj reguloj de Esperanto.
Kálmán Kalocsay, Gaston Waringhien. 598p. 48,00 gld.

Lingvo kaj vivo

Eleganta esearo pri la naskiĝo kaj evoluo de Esperanto.
Gaston Waringhien. 452p. 48,00 gld.

Trezoro: La Esperanta novelarto

Riĉa sortimento de pli ol 150 prozaĵoj de 100 aŭtoroj.
Redaktis Reto Rossetti, Henri Vatré. Eldonis HEA. 948p.
69,00 gld.

En 1991 aperos:

Fundamenta krestomatío

La klasika stilmodelo redaktita de Zamenhof,
kun novaj lingvaj notoj de Gaston Waringhien.

Nova Esperanta krestomatío

Teme kaj lingve moderna trarigardo de nia lingvotradicio,
redaktita de William Auld.

Mendu ĉe la Libroservo de UEA!